

Prof. dr hab. inż. arch. Piotr Lorens
Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej

Gdańsk, dnia 14 grudnia 2021r.

Recenzja
pracy doktorskiej mgr inż. arch. Szymona Mieszkowskiego

pt. „Model agentowy osiedla Popowice we Wrocławiu jako narzędzie analizy procesów społeczno-demograficznych oraz jego wykorzystanie do wytycznych rewitalizacji wielkich zespołów mieszkaniowych”

wykonanej na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej
pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Tomasza Ossowicza

1. Podstawa opracowania

Niniejsza recenzja została sporządzona na podstawie zlecenia prof. dr hab. inż. arch. Rafała Czernera, Przewodniczącego Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka na Politechnice Wrocławskiej z dnia 15 września 2021r. Podstawą prawną do sporządzenia recenzji jest Ustawa z dnia 3 lipca 2018r. „Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, „Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” z dnia 14 marca 2003r. (z późniejszymi zmianami) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018r. „w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora”.

2. Temat, cel, tezy i metoda pracy

Temat pracy mgr inż. arch. Szymona Mieszkowskiego jest związany z budową tzw. modelu agentowego, mogącego stać się narzędziem analizy procesów społeczno-demograficznych związanych z przekształceniami zespołów tzw. wielkich osiedli mieszkaniowych. W szczególności w polu zainteresowań Autora jest wykorzystanie wyników przeprowadzonej w ten sposób analizy jako wytycznych do rewitalizacji przedmiotowych zespołów. Autor podejmuje tak zdefiniowane zadanie w odniesieniu do wrocławskiego osiedla Popowice, równocześnie osadzając swoje rozważania w szerszej zakrojonym przedstawieniu zarówno ewolucji zespołów zabudowy Wrocławia w okresie powojennym jak i w kontekście współczesnych procesów przekształceń zespołów zabudowy mieszkaniowej, realizowanych w odniesieniu do wybranych dzielnic miast europejskich. Zaznaczyć jednak należy iż kontekst ten stanowi jedynie bardzo ogólnie zarysowane tło rozważań zawartych w rozprawie, jako że głównym polem zainteresowań Autora jest wspomniane powyżej zbudowanie modelu w odniesieniu do wybranego zespołu. Temat pracy p. mgr Szymona Mieszkowskiego jest więc

przede wszystkim związany z coraz częściej wykorzystywanymi we współczesnej urbanistyce, planowaniu rozwoju, przekształceń i rewitalizacji miast tzw. wielkich zbiorów danych.

W szczególności Autor koncentruje się na kwestii modelowania rozwoju społecznego z wykorzystaniem symulacji bazujących na modelowaniu agentowym. Autor zwraca przy tym uwagę na fakt iż metody symulacyjne są stosunkowo rzadko wykorzystywane do określania społecznych konsekwencji przekształceń. P. Mieszkowski w swojej dysertacji w szczególności dotyka kwestii integracji społecznej mieszkańców – zwraca uwagę iż kwestie rewitalizacji osiedli mieszkaniowych wiążą się przede wszystkim z przeciwdziałaniem ryzykom związanym z alienacją społeczną i przerwaniem naturalnego procesu wymiany pokoleniowej. Wiąże te kwestie z zagadnieniem wielkości i dostępności mieszkań, a także z problematyką zmieniających się potrzeb mieszkaniowych współczesnych społeczności.

W kontekście środowiska naukowego, z którego się wywodzi – a więc Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej – wybór ten nie jest zaskakującym. Autor przytacza zresztą w rozprawie wybrane osiągnięcia tego środowiska – związane zarówno z opracowanymi przez prof. Tadeusza Zipsera modelami (w tym – ORION) jak i z przeprowadzanymi w ostatnich latach studiami związanymi z analizą osiedli Wrocławia. Nie mniej jednak odnieść można wrażenie iż Autor w nieco zbyt dużym stopniu skupił się na opracowaniu samego modelu analizy i przetestowaniu go na wybranym przykładzie niż na analizie wniosków z niej płynących dla procesu przekształceń wielkich osiedli mieszkaniowych. Oczywiście, w pracy takowe wnioski dla osiedla Popowice zostały określone na bazie przeprowadzonej analizy, jednakże ich charakter i znaczenie dla procesu planowania przekształceń wybranego osiedla mają charakter ograniczony do kwestii związanych przede wszystkim z charakterem mieszkań i modelem zamieszkania. Niezależnie od w/w uwagi, uznać należy temat pracy za interesujący i poprawnie sformułowany, a także wskazać należy iż znalazł on swoje odzwierciedlenie w tekście rozprawy.

Na potrzeby rozprawy Autor zdefiniował szereg celów badawczych. Przedstawiają się one następująco:

- przedstawienie wrocławskich wielkich osiedli mieszkaniowych, genezy ich powstania oraz porównania procesu przemian społeczno-demograficznych w okresie 1998-2018;
- opracowanie procedury ujmowania w formie modelu agentowego wielkich osiedli mieszkaniowych;
- zbudowanie prototypu modelu agentowego wspomagającego plan działań rewitalizacyjnych;
- analiza i symulacje odtwarzające przeszłe oraz aktualnie zachodzące procesy społeczno-demograficzne;
- symulacja samoistnego, naturalnego, najbardziej prawdopodobnego kierunku ewolucji społeczno-demograficznej osiedla;

- określenie wytycznych zrównoważonego rozwoju osiedla oraz zaproponowanie narzędzi rewitalizacji ukierunkowanych na wzmocnienie pożądaných procesów zachodzących w lokalnej społeczności;
- symulacja skuteczności zaproponowanych działań rewitalizacyjnych.

Cele te zostały nakreślono bardzo szeroko – a nawet można stwierdzić iż nieco zbyt szeroko. Autorowi udało się przynajmniej po części zrealizować większość z nich, choć – jak wspomniano powyżej – główny nacisk położył na zbudowanie i przetestowanie modelu w odniesieniu do wybranego osiedla. Realizacja pozostałych celów ma więc charakter nieco ograniczony. Wskazać jednak należy iż być może Autor nieco zbyt ambitnie podszedł do kwestii formułowania tychże – zapewne, w kontekście faktycznych zamierzeń badawczych i zainteresowań Autora, należałoby się skupić tylko na najważniejszych z nich.

Na potrzeby rozprawy Autor formułuje trzy hipotezy badawcze. Przedstawiają się one następująco:

- opracowanie programów rewitalizacji wielkich osiedli mieszkaniowych wymaga zastosowania metod analizujących obecne oraz przyszłe zmiany struktury lokalnej społeczności;
- modelowanie agentowe może stanowić kluczową część systemu umożliwiającego symulację samoistnego i najbardziej prawdopodobnego kierunku ewolucji osiedla;
- modelowanie agentowe umożliwi weryfikację projektowanych narzędzi rewitalizacyjnych oraz zbadanie ich skuteczności.

Hipotezy te sformułowane zostały zasadniczo poprawnie i znajdują odzwierciedlenie w materiale zawartym w pracy.

Metody badawcze, wykorzystane przez Autora, można zasadniczo podzielić na dwie grupy. W odniesieniu do części teoretycznej – obejmującej zarówno pogłębione studium kwestii modeli agentowych i wykorzystania narzędzi symulacyjnych, jak i zagadnienia wiążące się z rozwojem i przekształceniami powojennych osiedli mieszkaniowych ze szczególnym uwzględnieniem Wrocławia i wybranych ośrodków zagranicznych – Autor bazuje na studiach literaturowych. Wskazać przy tym należy iż p. Mieszkowski bardzo dobrze porusza się w aktualnym piśmiennictwie, zarówno polskim jak i zagranicznym. W szczególności uwaga ta dotyczy kwestii tzw. modelowania agentowego. Natomiast w odniesieniu do części związanej z analizą wybranego studium przypadku Autor wykorzystuje symulacje komputerowe przygotowane na bazie skonstruowanego samodzielnie modelu. P. Mieszkowski – przedstawiając w/w metody – równocześnie wskazuje na świadome ograniczenie stosowanych metod do wymienionych powyżej. Odnosi się to m.in. do badań ankietowych. Ponadto wskazuje na wykorzystanie w trakcie przygotowania do realizacji badań doświadczeń zdobytych na specjalistycznych warsztatach i konferencjach. Powyższy wybór wydaje się być w pełni świadomym i słusznym, co w kontekście szeroko zakrojonego zestawu celów badań należy szczególnie docenić.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić iż Autor w sposób generalnie poprawny sformułował temat, cel i hipotezy pracy. W swoich badaniach oparł się zarówno na badaniach literaturowych jak i przeprowadzonych samodzielnie analizach. Zawarty w pracy materiał pozwala na stwierdzenie iż Autor bardzo dobrze porusza się w omawianej problematyce, a praca spełnia warunki stawiane przed rozprawami doktorskimi.

3. Struktura pracy

Praca przedstawiona została w formie jednego tomu formatu A4. Obejmuje on łącznie 273 numerowane strony, a na załączonym nośniku elektronicznym zawarto dodatkowe materiały – w tym skonstruowany przez Autora model. Objętość pracy uznać należy za właściwą, a jej zasadniczą część stanowi omówienie wybranego studium przypadku – bazujące na wyniku przeprowadzanych symulacji.

W dysertacji wyodrębniono cztery zasadnicze rozdziały. Pierwszy z nich poświęcony jest omówieniu genezy i procesu rozwojowego wielkich osiedli mieszkaniowych we Wrocławiu. W części tej Autor przedstawia rys historyczny budownictwa mieszkaniowego o charakterze uprzemysłowionym w okresie powojennym w mieście, a także charakterystykę ośmiu największych zespołów. Na tej bazie Autor określił metodologię przewidywania przemian w wielkich osiedlach mieszkaniowych, bazujących na systemie wczesnego wykrywania zagrożenia sąsiedzkiego. Metodologia ta stanowi podstawę do określenia opisanego w kolejnej części modelu agentowego.

Druga z części dysertacji – jak to już powyżej określono – poświęcona jest konstrukcji modelu agentowego. W jej ramach Autor opisał proponowaną strukturę modelu, parametry wyjściowe agentów, dane niezbędne do określania symulacji jak strukturę gospodarstw domowych oraz parametry pomocnicze (jak wykształcenie, aktywność zawodową czy dochód), sposób zarządzania zmianą stanu agentów oraz kwestie związane z relokacją agentów wynikająca z rozmaitych przyczyn. Elementy te posłużyły jako baza do przeprowadzenia w kolejnej części badania symulacji dla wybranego osiedla.

W ramach trzeciej części rozprawy Autor przeprowadza symulacje postdykcyjne i predykcyjne w odniesieniu do sytuacji demograficznej wybranego osiedla – w tym wypadku osiedla Popowice. Symulacje te przeprowadzono na tle analizy danych demograficznych osiedla w okresie 1998-2018.

Ostatnia z zasadniczych części dysertacji poświęcona jest zagadnieniu rewitalizacji wielkich osiedli mieszkaniowych. W jej ramach Autor omawia ewolucję podejść – jak to określa – od „radikalnej” do „równoważonej” rewitalizacji. Na tle tego wprowadzenia przytacza opisy transformacji wybranych pięciu zespołów zagranicznych oraz wprowadza czytelnika w problem rewitalizacji osiedli polskich, w tym – osiedla Popowice. Podsumowaniem tej części pracy jest symulacja procesu rewitalizacji Popowic, bazująca na procesach scalania mieszkań i

wprowadzania nowej zabudowy. Na tej bazie Autor określa symulację całości procesu oraz jego ramy czasowe. Na tej bazie wyprowadza wnioski końcowe dysertacji oraz wskazuje kierunki dalszych badań.

Załącznikami do pracy są: wspomniana już płyta zawierająca pliki źródłowe modelu oraz jego dokumentację techniczną, zestaw bibliografii oraz streszczenia rozprawy w j. polskim i angielskim.

W ramach przedstawionej powyżej struktury zawarto wszystkie niezbędne dla rozwiązania problemu naukowego elementy, choć – zdaniem Recenzenta – kolejność i układ poszczególnych części może budzić pewne wątpliwości. W szczególności dotyczy to rozdziału 4.1. „Od radykalnego do zrównoważonego programu rewitalizacji”, który powinien zostać zamieszczony znacznie wcześniej. To na jego podstawie powinien zostać określony model interwencji, który następnie byłby weryfikowany/sprawdzany w odniesieniu do Popowic. W dysertacji zabrakło także powodów wyboru przypadku Popowic jako przedmiotu szczególnego zainteresowania Autora – element ten powinien wynikać z wykonanej przekrojowej analizy rozwoju osiedli wrocławskich, zamieszczonej w części 1.2.

Niezależnie od w/w uwag przedstawioną strukturę można zaakceptować jako generalnie poprawną. W ramach dysertacji wyodrębniono bowiem zarówno części wprowadzającą i podsumowującą, omówienie kwestii teoretycznych, przeprowadzenie szczegółowych badań, szczegółową analizę w odniesieniu do wybranych zagadnień, a wreszcie określenie wniosków końcowych. Innymi słowy, ujęto w pracy zarówno sformułowanie celu badań i problemu badawczego, omówienie kontekstu badanego zagadnienia jak i przeprowadzenie szczegółowych analiz w odniesieniu do wybranych obiektów. Na tej bazie przebadano wybrany problem naukowy, formułując szereg konkluzji go dotyczących. Tak więc uznać można iż praca spełnia cechy rozprawy doktorskiej.

4. Uwagi merytoryczne do zawartości pracy

Jak już wspomniano, praca jest generalnie poprawnie skonstruowana i spójna pod względem merytorycznym a poszczególne rozdziały stanowią dobrze uzupełniające się nawzajem elementy. Mimo tego, można w niej wskazać parę kwestii wymagających wyjaśnienia, omówienia czy skorygowania.

- W części dot. wielkich osiedli mieszkaniowych Wrocławia – zdecydowanie bogatszy powinien być materiał ilustracyjny. Ponadto wyjaśnienia wymaga stwierdzenie co do „istnienia wyraźnych zagrożeń” dla tychże osiedli (str. 19); niezależnie od tych uwag rozdział ten stanowić może dobre podsumowanie historii powstania i stanu obecnego analizowanych zespołów;
- W rozdziale 1.3. Autor poszukuje metodologii prognozowania przemian wielkich osiedli mieszkaniowych. Odwołuje się przy tym do analizy funkcjonalnej osiedli

Wrocławia oraz badań stopnia zadowolenia i opinii mieszkańców tychże oraz stopnia przyzwyczajenia mieszkańców do miejsca zamieszkania. Odnosi się także do doświadczeń krajów zachodnioeuropejskich oraz do kwestii związanych z rynkiem nieruchomości. Na tym tle zarysowuje de facto tezę pracy, głosząc iż „zrównoważony rozwój w znacznym stopniu zależy od wczesnego wykrycia zagrożeń” (str. 52). Jest to interesujące stwierdzenie i Recenzent wnosi o jego rozwinięcie w trakcie publicznej obrony. Ponadto w tej samej części Autor analizuje dysfunkcje osiedli mieszkaniowych, w tym na przykładach zespołów gdańskich. Recenzent pozwala sobie poddać to stwierdzenie krytyce i prosić o wyjaśnienia, na jakiej podstawie zawarte zostało w pracy takie stwierdzenie. W dalszej części tego samego rozdziału Autor w interesujący sposób omawia system wczesnego wykrywania zagrożeń w jednostkach sąsiedzkich oraz systemy złożonych metod symulacji dynamiki systemowej oraz aplikacji tejsze do procesu zarządzania rozwojem miast. To bardzo interesująca część rozprawy, wnosząca wiele nowości do literatury przedmiotu. Omówione zostały także symulacje zdarzeń dyskretnych oraz system ORION, co dowodzi fascynacji Autora systemowym podejściem do kwestii urbanizacji. Recenzent musi jednak wskazać iż podejście to święciło triumfy w latach 60-tych i 70-tych XX wieku, stąd wniosek o przedstawienie w trakcie publicznej obrony powodów powrotu do tych teorii, zawartych m.in. w pracy von Bertalanffy’ego z 1968r. Niezależnie od tego wniosku, Recenzent zwraca uwagę na opisane na kolejnych stronach modele agentowe oraz uzasadnienie ich wyboru dla analizy sytuacji w odniesieniu do wybranego osiedla. Autor przy tym dokonał bardzo szerokiego przeglądu dostępnych programów i języków programowania, wybrał metodę oraz program symulacyjny. To bardzo ważna dla struktury pracy część, dowodząca iż Autor bardzo biegle porusza się w omawianej tematyce;

- W rozdziale 2 Autor omawia model agentowy dla Osiedla Popowice. Recenzent wnosi jednak o uzasadnienie dlaczego Autor wybrał właśnie to osiedle jako przedmiot swoich badań? Nie zostało to w pracy należycie wyjaśnione. Niezależnie tego braku stwierdzić trzeba że Autor w bardzo obszerny sposób opisał strukturę modelu, czynniki i parametry opracowane na potrzeby analizy, metodę zarządzania zmianą stanu agentów oraz relokacji agentów.
- W kontekście powyższego w rozdziale 3 p. Mieszkowski przeprowadził symulacje, prowadzące do weryfikacji modelu sporządzonego na bazie symulacji postdykcyjnych (czyli odtwarzających stan przeszły lub obecny). Na stronie 144 Autor podsumowuje te symulacje, stwierdzając iż celem ich przeprowadzenia stała się weryfikacja procesów migracji oraz kalibracji funkcji zarządzających relokacją agentów. P. Mieszkowski jednocześnie zastrzega iż ma świadomość co do bardziej złożonego charakteru procesu migracji niż opisany w modelu, wskazując przy tym na fakt iż przygotowanie symulacji dla populacji ok. 10.000 mieszkańców byłoby procesem niezwykle trudnym. Z tego też powodu zrezygnował z budowy skomplikowanych modułów symulujących losowe decyzje agentów, nie negując jednakże konieczności poszukiwania uzupełnienia obrazu przemian społeczności osiedlowej. Kontynuacją tych rozważań stało się

przeprowadzenie opisanych w rozdziale 3.3. symulacji predykcyjnych. Miały one na celu:

- Prześledzenie ewolucji lokalnej społeczności w zakresie podstawowych zmian demograficznych;
- Analizę charakteru antycypowanych zmian, związanych z dynamiczną wymianę mieszkańców, których integracja z obecnymi mieszkańcami stanowić będzie kluczowy element procesu decydującego o przyszłości Popowic.. Przeprowadzono ją z wykorzystaniem raportu dot. rynku nieruchomości, a na jej podstawie przyjęto iż „osiedle stanowić będzie przyjazne miejsce zarówno do zamieszkania oraz jako miejsce inwestycji w mieszkania na wynajem, a budynki utrzymywane będą w dobrym stanie technicznym”. Recenzent wskazuje iż w symulacji tej wykluczono szereg innych czynników, mogących decydować o przyszłości osiedla, które wymagałyby identyfikacji i analizy;
- Analizę przemian stosunków dobrosąsiedzkich związanych z napływem nowych mieszkańców, w ramach której Autor „bada wpływ przyspieszającej z roku na rok dynamiki migracji oraz powiększającej się populacji osób młodych na ustabilizowaną społeczność osiedla”. Zdaniem Autora, badania te mają na celu oszacowanie ryzyka występowania konfliktów oraz potencjalnego spadku komfortu zamieszkania na osiedlu.

W podsumowaniu tych symulacji (str. 169) Autor stwierdza iż „celem było utworzenie modelu symulującego skalę oraz dynamikę zmian, która przedstawia scenariusz ‘business as usual’, przyjmując przy tym bardzo konserwatywne parametry”. Z tego też powodu omawiane wyniki symulacji powinno się przedstawiać jako wyjściowe do dalszych analiz; Autor zdaje sobie z tego zresztą sprawę, pisząc iż „dynamika rzeczywistych przemian może z dużym prawdopodobieństwem charakteryzować się wyższym tempem niż przedstawiona w symulacji”. Czynniki mogącymi wpływać na te wyniki mogą być np. zmiany na rynku nieruchomości czy też wzrastająca liczba samotnych seniorów. Wskazać także trzeba na czynnik czasu – potrzeba go sporo aby zbudować realnie działające relacje sąsiedzkie. Ich konsekwencje są daleko idące – np. zmieniające się zapotrzebowanie na infrastrukturę (np. parkingi, szkoły). Autor wskazuje przy tym na konieczność identyfikacji i przeciwdziałania procesom negatywnym nawet niewielkiej skali. Recenzent wskazuje to stwierdzenie jako kolejną możliwą tezę pracy, jednocześnie poddając pod rozwagę sposób definiowania owego negatywnego charakteru procesu przemian;

- Kolejny z rozdziałów pracy poświęcony jest rewitalizacji wielkich osiedli mieszkaniowych. Autor formułuje tu pewne wnioski dotyczące tego zagadnienia, w tym odnoszące się do „znaczenia nawarstwiania się niepożądanych procesów dla przyszłości osiedli” oraz „potrzeby podejmowania kroków niwelujących występowanie potencjalnych konfliktów”. Wskazuje także na istotne zagrożenie dla spójności społeczności osiedla jaką jest rotacja mieszkańców. W tym kontekście – jak się wydaje – odchodzi on od ujęć systemowych na rzecz kwestii tworzenia społeczności lokalnych – bliżej mu zatem do Jane Jacobs niż do von Bertalanffy’ego;

- W dalszej części rozdziału 4 Autor omawia proces przemian procesów przekształceń osiedli – od nurtu „radykalnego” (jak likwidacja Pruitt-Igoe) po „zrównoważony”. Omawia tu kwestie zasadności wyburzeń części struktury osiedla jako narzędzia transformacji – i tu Recenzent wnosi o wyjaśnienie czy faktycznie wyburzenia są koniecznym do uwzględnienia instrumentem działania w procesie rewitalizacji? Zdając sobie sprawę iż może być to przyczynkiem do szerokiej dyskusji, zasadnym wydaje się jednak odniesienie się Kandydata do tej kwestii w trakcie publicznej prezentacji pracy. Omawiając z kolei podejście „zrównoważone”, Autor powołuje się na doświadczenia brytyjskie, nie wyjaśniając jednak szczegółowo na czym ów „zrównoważony program rewitalizacji” polega – i tu znów Recenzent wnosi o przedstawienie tej kwestii w trakcie obrony. W dalszej części tego rozdziału p. Mieszkowski omawia wybrane przykłady zagraniczne – brytyjskie, holenderskie, francuskie i słowackie. Podejmuje się także omówienia wybranych przykładów polskich (Kraków). Na tej podstawie formułuje wniosek iż w przypadku Popowic „konieczne jest utworzenie środowiska przyjaznego osobom starszym”. Recenzent wnosi jednak o przedstawienie w trakcie publicznej prezentacji pracy związków pomiędzy tym stwierdzeniem a zbudowanym przez Autora modelem;
- W części 4.2. p. Mieszkowski przeprowadza symulację rewitalizacji osiedla Popowice, opartą na koncepcji „osiedla dla wszystkich”. Zdaniem Autora wiąże się z tym konieczność powstrzymania polaryzacji demograficznej oraz spowolnienia procesów migracji. Oznaczać to powinno – zdaniem Autora – utrzymanie obecnej liczby mieszkańców osiedla. P. Mieszkowski zwraca w tym kontekście uwagę na możliwości wynikające z łączenia apartamentów. Z wywodu tego można wywnioskować iż główne zagadnienia związane z badaniami nad rewitalizacją wybranego osiedla obejmować powinny: model symulacji zmian, zasady urbanistyczne i społeczne przekształceń/rewitalizacji osiedli, wątki architektoniczne przekształceń oraz kwestie związane z zarządzaniem procesem przekształceń a także z jego ramami czasowymi i organizacyjnymi. Trudno nie zgodzić się z poprawnością tych wniosków, otwartym jednak pozostaje pytanie na jakiej podstawie zostały one wysnute – Autor nie omawia szczegółowo tych kwestii w odniesieniu do Popowic, trudno doszukać się także staranych analiz przywołanych uprzednio osiedli zagranicznych;
- W jednej z końcowych części rozprawy, rozdziale 4.3., Autor zawarł szereg podsumowań i wniosków. Wskazał m.in. iż zaproponowany w symulacji zespół działań jest ukierunkowany na stosunkowo wąski obszar procesu rewitalizacji. Stwierdzić tu należy iż de facto proponuje on konstrukcję podstaw powstrzymywania polaryzacji demograficznej osiedla, podpartych kompleksową analizą aspektów społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcyjnych, technicznych i środowiskowych. W pewnym sensie powołuje się więc na wzorce z Bordeaux, argumentując jednocześnie iż przeprowadzone symulacje wskazały na kluczowe znaczenie procesów społecznych w rewitalizacji;
- Przedostatni rozdział, 4.4., obejmuje wskazanie dalszych kierunków badań, akcentując jednocześnie unikatowy charakter każdego z osiedli – co akurat nie powinno być dla

architekta czy urbanisty szczególnym zaskoczeniem. Z drugiej strony zgodzić się należy ze stwierdzeniem iż osiedla te stają w obliczu podobnych problemów co do kierunków i sposobów przekształceń oraz ew. transformacji/rewitalizacji;

- Podsumowaniem pracy jest rozdział 4.5., w którym p. Mieszkowski odnosi się do znaczenia modelu w procesie planowania rewitalizacji osiedli mieszkaniowych z okresu powojennego. Stwierdza przy tym, iż de facto poszukiwał on drobnego fragmentu docelowego modelu, skupiając się na kluczowych – jego zdaniem – kwestiach społecznych. Wskazuje także na istotność kwestii programu na potrzeby seniorów oraz przeciwdziałania alienacji społecznej. Zdaniem Recenzenta wnioski te są jak najbardziej trafne a konkluzje dotyczące istotności kwestii społecznych dobrze sformułowane.

5. Uwagi redakcyjne

Praca została przygotowana starannie pod względem graficznym i edytorskim. Wzbogaceniem tekstu pracy są ilustracje – ryciny i tabele, choć warstwa ilustracyjna mogłaby być nieco bardziej rozbudowana. W dysertacji dostrzec można jedynie drobne literówki i usterki językowe. Nie budzi wątpliwości także warsztat naukowy pracy.

6. Wnioski końcowe

Autor w przedstawionej rozprawie zrealizował zamierzone cele. Tym samym, niezależnie od zgłoszonych w recenzji uwag, w mojej opinii rozprawa doktorska mgr inż. arch. Szymona Mieszkowskiego spełnia kryteria stawiane przed rozprawami doktorskimi – albowiem rozwiązuje postawiony problem badawczy, wykazując się przy tym ogólną wiedzą teoretyczną w wybranej dziedzinie. Na tej podstawie stawiam wniosek o **przyjęcie recenzowanej pracy jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

